

לשתות – מתענים ומתריעים מיד בכל זמן], אבל בפרוס החג שכבר ראוי הוא לגשמים – מתריעים, ואין ממתנינים לי"ו במרחשון.

ובירושלמי פרשו 'בפרוס החג' כלפי חג העצרת, שרק עד אז מתריעים ולא אחר כך, שמעשה נסים הוא. [והבית-יוסף (תקעה) ביקש להשוות שיטת הירושלמי עם תלמודנו ולפרש 'עצרת' שאמרו בירושלמי על שמיני עצרת, ולא ראה דברי הריטב"א] (עפ"י חדושים ובאורים יח:).

'מתריעין על האילנות בשאר שני שבוע' אבל בשביעית שהפירות הפקר, אף על פי שהם משמשים לאכילה, אין בני אדם סומכים עליהם כל כך ואין דעתם עליהם כיון שאינם משתמרים (עפ"י חדושים ובאורים).

וע' בחזו"א (שביעית כב,ד) שצדד טעם אחר בדעת תנא קמא הסובר אין מתריעים על הספחים; כיון שהתורה סמכה את ישראל על פירות ששית, אין ראוי להתריע על פירות שביעית.

'מיום שחרב בית המקדש נעשו גשמים צימוקין לעולם...' הערוך גרס 'סקימיון' ומפרש: מבררים ומבחינים אם הדור זכאי אם חייב. [וקודם שחרב המקדש היה הדור נבחן בלשון של זוהרית ובדברים הרבה].

דף כ

נקדימון בן גוריון. על מעשי הצדקה של נקדימון ע"ע בכתובות סו: וראה בשיחות מוסר להגר"ח שמואלביץ יב תשל"ב.

'שכבר שקעה חמה וגשמים ברשותי ירדו.' יש מעירים מכאן שגם בלשון בני אדם, היום הולך אחר הלילה שלפניו, ואילו הלילה הבא שייך ליום שלמחרת (ע' בענין זה במשנה למלך הל' מתנות עניים ת; יד שאול יו"ד רנג; דובב מישרים ח"א קלא,ג).

'לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהא קשה כארו' –

'ובאמת הא כתיב כארו בלבנון ישגה – אכן זה צריך להמצא באדם עצמו, שיהיה לו בינו לבין עצמו תקיפות ועוז בהשי"ת ולא יהיה לו התרשלות, אבל נגד חבירו צריך להיות רך כקנה' (מי השלוח ח"ב לקוטי הש"ס).

(ע"ב) 'מימי לא הקפדתי בתוך ביתי.' לפעמים צריך אדם להראות עצמו שהוא כועס כדי להטיל אימה על אנשי ביתו (שבת קה:), אבל בתוך ביתו שהוא פנימיות גופו ונשמתו, לא הקפיד כלל (הנהגות ישראל דף טו).

וכן כתב בספר 'בניהו', ופירש בזה מה שמצינו לרב אדא בר אבהו לעיל שהקפיד על שמשכוהו לבית רעוע – לא הקפיד בתוכו אלא הראה קפדנותו כלפי חוץ. אי נמי מה שאמר 'אקפד' אין משמעו כעס אלא חשש [כמו שאמרו מאן דקפיד קפדין בהדי']. עוד על מדת ההקפדה, ע' במובא בסנהדרין כו.

'ולא הרהרתי במבואות המטונפות.' מסתבר שסבר כרבי יוחנן (בברכות כד) המתיר מן הדין להרהר

במבואות המטונפות כשהוא מהלך. וזהו שאמר שהתנהג בחסידות ונמנע מדבר המותר (עפ"י רשב"א מגילה כה; מהרש"א כאן. וע"ע גבורת ארי ומאור ישראל; מגדים חדשים ברכות כד:).

ולא ישנתי בבית המדרש לא שינת קבע ולא שינת עראי. משמע שמצד הדין הדבר מותר. וכן כתב הבית-יוסף (קנא, ג ובשור"ע) בשם ר"י בן חביב, שבית המדרש אין דינו כבית הכנסת שאסור לישן בו, שאף על פי שקדושת ביהמ"ד חמורה מביהכ"נ, מותר לישן בו. והטעם, יש אומרים, כיון שעשויים לשהות בו זמן רב ללמוד ולשמוע, וקשה לזוהר משינת עראי – על כן לא אסרו זאת לכל אדם. ויש מפקפקים בהתר זה, ובפרט בבתי מדרשות שלנו שגם מתפללים בהם, יש להסתפק שמא דינם כבית הכנסת לחומרא. ואולם כל זה בסתם אנשים, אבל חכמים ותלמידיהם, כיון שנמצאים שם בקביעות – מותרים הם לישן אפילו שינת קבע, משום ביטול תורה התירו להם (ע' משנה ברורה ובאר הלכה שם א. ובאריכות בשו"ת פרי יצחק (ח"ב ה). וע"ע בגבורת ארי).

ולא קראתי לחבירי בחניכתי ואמרי לה בחניכתי. כך גרס הערוך. 'לא קראתי בחניכתי' – שלא כניתי לו שם בעצמי. 'בחניכתי' – אפילו שם שאחרים כינו לו לא קראתיו.

*

'... כי הוא באמת מורכב מנפש החצובה מעולם הכסא למעלה ממלאכים, וגוף – עפר מן האדמה שהוא תכלית השפלות. ונפש הוא חלק אלקי ממעל ומצידה הוא הדביקות בהש"ת, ועל זה נאמר ביהושפט ויגבה לבו בדרכי ד' ועל ידי זה יוכל להכניס בו יצר רע גסות הרוח, על דרך שאיתא בתענית ברשב"א (כצ"ל) שלמד תורה הרבה וזחה דעתו ונודמן לו האדם מכוער, וידוע דהיופי והכיעור בתורה ובדברי רז"ל הכל בעניני הנפשיים, וגילה לו דבר זה דהכל מהאומן שאשאני, ואם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך, כאילו השתדלותך גרמה, רק כי לכך נוצרת.

ובאמת נאמר **בטרם אצרך בבטן ידעתיך**, ואף דהכל בבחירה, מ"מ אמרו גם כן בבבא-בבא-בתרא 'בראת צדיקים בראת רשעים', וכן בברכת רבי נחזניה בן הקנה על ששמת חלקי מיושבי בית המדרש, דעל האמת הכל מהש"ת, וכידוע מסוד הידיעה והבחירה שנתקשה בו הרמב"ם וגילה שם תכלית ידיעתו במה שאמר שלא ידע תירוץ על זה, כי אין ידיעתו כידיעתו, והוא התירוץ האמיתי על קושיא זו, ולא כהראב"ד שכתב שהניחה בקושיא, וסודו ידוע בתיקוני זוהר חדש ובספר ד' אמות שקל כסף מהאר"י ז"ל, ותורף הענין דבמקום הידיעה אין בחירה ובמקום הבחירה אין השגה לידיעתו ית', והיינו דהבחירה הוא רק מצד העולם הזה, וכל זמן שעדיין דבוק בחומריות ואינו דבוק לגמרי בו ית', ואז אינו בתכלית שלימות הבחירה עדיין, שהוא לידבק באלקים חיים לגמרי, דאז כשיגיע למדרגה זו משיג האמת שאין בחירה ואינו בצדקתו וביושר לבבו... (מתוך תקנת השבין, עמ' 26. וע"ע בסגנונות קרובים, ב'פוקד עקרים' עמ' 47 ובפרי צדיק תבוא י. ובעיקר הפירוש ש'מכוער' האמור כאן היינו בעכירות הנפש במעשים מקולקלים – כן פירש בספר מאור עינים בפרשת חיי שרה ובשיר השירים).

ע"ע בספר מכתב מאליהו ח"ד עמ' 33.

וכן את היולדת בתוך שבוע ראשון – נראה שלכל הדעות אין להחמיר (עפ"י משנ"ב שם).
אין מתענים על שום צרה מהצרות כלל (או"ח רפח, ח).
נראה שבהרהור אין איסור להתפלל בשבת (חדושים ובאורים).

דף כ

כה. אלו ארחות חיים והנהגות החכמים הובאו בסוגיא?

לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהא קשה כארו.
לעולם אל יעמוד אדם במקום סכנה ויאמר עושין לי נס – שמא אין עושין לו נס, ואם תימצא לומר עושין – מנכים לו מזכותיו.

רב אדא בר אהבה אמר לתלמידיו ששאלוהו במה הארכת ימים: מימי לא הקפדתי בתוך ביתי, ולא צעדתי בפני מי שגדול ממני, ולא הרהרתי במבואות המטונפות, ולא הלכתי ארבע אמות בלא תורה ובלא תפילין, ולא ישנתי בבית המדרש לא שינת קבע ולא שינת עראי, ולא ששתי בתקלת חברי, ולא קראתי לחבירי בהכינתו / בחניכתו.

רפרם בר פפא סיפר על הנהגות רב הונא בזקנותו; ביום המעונן היו מוציאים אותו במושב מהודר לסייר בכל העיר, וכל כותל שהיה רעוע היה סותרו; אם יש אפשר לבעליו לבנותו – בונהו, ואם לאו – בנה לו רב הונא משלו; –

בערב-שבת לפנות ערב היה שולח שליח לשוק, וכל ירק הנותר אצל הגננים שלא מכרוהו, היה קונהו ומשליכו לנהר (והם צפים עם המים למקום אחר ומוציאים אותם בני אדם ואוכלים. רש"י) – כדי שלא יימנעו מלהביא לשוק לשבת הבאה. [ולכך לא היה מחלקם לעניים, כדי שלא יסמכו עליהם ולא יקנו ושמא לא ישתיר שם כלום ואין להם מה לאכול בשבת. וגם לא האכילם לבהמה, כי אין מאכילים מאכל אדם לבהמה]; –

המגן-אברהם (קעא) הביא הלכה זו, שאין להאכיל מאכל אדם לבהמה. ואולם כמה מן הפוסקים כתבו שלהלכה אין איסור בדבר (ע' בהרחבה במאור ישראל).

כאשר היה לו דבר רפואה, היה ממלא כוס ממנו ותולה על סף ביתו ואומר, כל הרוצה יבוא ויטול. ויש אומרים שהיה תולה כוס מים לכל החפץ ליטול ידיו, כדי שלא יאכלו ללא נטילה, משום מזיקים. כאשר היה נכנס לאכול לחם, היה פותח שער ביתו ואומר: כל הצריך יבוא ויאכל. אמר רבא: כולם יכול אני לקיים חוץ מזו, משום ריבוי בני החיל (עמ"הרש"א. וע' גם פסחים ה: ושבת קמז: שבמחוזא).

דף כא

כו. א. איזוהי מכת דבר שמתריעים עליו?

ב. מכת דבר בריחוק מקום – האם מתריעים עליו?

א. איזוהו דבר – עיר המוציאה חמש מאות רגלי (יהודים או נכרים. שו"ת הרמב"ם ס' ויצאו ממנה שלשה מתים בשלשה ימים זה אחר זה. וכן לפי חשבון זה בכל מקום ומקום, כגון תשעה אנשים מתוך אלף וחמש מאות, שמתו בשלשה ימים יום אחר יום. מתו ביום אחד או בארבעה ימים – אין זה דבר. רב נחמן בר רב חסדא גזר תענית בדרוקרת [עיר המוציאה חמש מאות רגלי] שיצאו ממנה שלשה מתים ביום אחד.